

Algkooliealiste laste kasvatusraskusi.

Helsingi koolin. Aarne Huuskonen.

Käesolev teema on võrdlemisi lai. Siin võiks kõnelda noorematest ja vanematest, normaalkoolide ja erikoolide jne. õpilastest. Praegusel korral ma ei kavatse siiski mitte lähemalt siiveneda üksikküsimustesse, vaid käsitlen ainult neid põhjusi, millest mainitud raskused on tingitud ja kuidas neid kõrvaldada.

Viimastel aastakümnetel on palju uuritud laste hingeelu ja nende kasvamisukeskkonda ja sel teel saadud lisaandmeid mitmes siimaani selgu-

setus küsimuses. Neid teaduslikke tulemusi on püütud kohaldada kodu- ja koolikasvatases, kuigi see loomulikult ei toimu üle öö, sest igasuguste uute ideede teostamine võtab aega. Seda tuleb alati pidada meeles. Samuti tuleb pidada silmas, et nüüdisaja koolilt, ka algkoolilt mitte, mis oma ilmet on enam kasvatav kui keskkool, ei või nõuda väga suuri tulemusi. Sellel on peale kõige muu, millest on juttu eespool, eriti kaks põhiust, mida endis-aegses koolis ei olnud. Praegu on algkool teatavasti sunduslik ja sundus toob alati oma ilme ja mõju ellu, ka kooliellu. Koolisunduse tagajärjel tuleb õpilasmaterjal ilma igasuguse valikuta õpetaja kätte, nii et õpilasi esineb imbetsillidest (üsna andevastest) kuni geeniuseni. Omajagu raskusi valmistab meile kõigile kasvatajatele praegune eriline murrangujärk. Kõiki väärtusi, niihästi vaimseid kui ainelisi, püütakse ümber hinnata; see asjaolu häirib meie täiskasvanutegi elu ja raskendab meie seisukohavõttusi eri küsimusis. Järelikult saame aru, et meie lastel ja noortel pole kerge olla nende arenguaastail.

Ühena praeguse aja kasvatusraskusena märkame seda, et teatud ümbruses on laste juhtimine raskem kui teisel. Mõtleme siin peamiselt linnu, tööstusraioone ja tihedalt asustatud kohti üldse. Säärastes kohtades näeb laps ja noor inimene väga kirjut elu ja muid pahesid, mis kõik muidugi mõjub segavalt arenguealisesse. Kui uurida „raskestikasvatatavate“ laste kodukohti, siis näeme, et suur osa neist, täpsemalt öeldes $\frac{2}{3}$, on oma lapsepõlve veetnud tihedasti asustatud ümbruses. See näitab, et need kohad on kasvataja seisukohalt kõige enam ohustatud. Rõõmuga peab siiski mainima, et viimasel ajal on ühiskond pööranud enam tähelepanu neile kohtadele, asutades sinna mitmesuguseid koole, asutisi ja ühinguid. Eriti on tööstusettevõtted hakanud kandma hoolt oma tööliste eest, kuid siin on muidugi veel palju teha.

Peale kasvamisikoha mõju on veel paljudel teistel ühiskondlikudel teguritel tähtis koht laste arengus, nagu näit. ühiskondlikul asendil ja jõukusel, korterioludel jne. ¹⁾ Viimasel ajal on paljud naised, ka emad, kellel kodus lapsed hoida, pidanud otsima teenistust väljaspoolt kodu, millest johtub suuri kasvatusraskusi. Töömee peaks saama nii palju palka, et ta naine ei tarvitaks enam teenida väljaspoolt kodu, kuna kõige selle ilmseks järelduseks on kodu õige vaimu hävimine. Niiviisi jääb laste juhtimine ikka enam kooli j. t. tegurite hoolde. Uurides äärmises kehvuses elavate laste kasvatusolusid on saavutatud huvitavaid tulemusi. Juba 5.-st kuust algab vahe kehva ja jõuka lapse vahel. Ühe-aastasena on kehv laps juba ühe kuu võrra maha jäänud, mis on võrdlemisi suur vahe, kuna iga päev toob midagi uut kaasa. $1\frac{1}{2}$ -aastasena tarvitab normaalne laps üle 90 sõna, kuid kehv laps saavutab selle taseme alles $2\frac{1}{2}$ -aastasena. Nii on sõnatagavara suhtes terve aasta vahet, kuid just kõne abil pääseb laps ühendusse teiste inimestega. Hiljem takistab see sõnavara kehvus arengut, kui tuleb hankida teadmisi lugemise teel. Sõnakehvadel lastel ei ole sageli rõõmu lugemisest ja nad harjuvad sääraestest kohtadest, millest nad ei saa aru, minema mõtlemata üle.

Teiselt poolt on omad hädahud ka jõukate kodude lastel, kuna nendega teotsetakse liiga palju ja neile muretsetakse nii palju mänguasju, et nad küllastuvad. Samuti tehakse vigu siis, kui lastel tuleb see iga, kus lapsepõlv tuleks jätta maha, kuid emad peavad neid liiga kaua „lastena“. Eriti ainukest last hellitatakse nii. Jõukad vanemad sageli ei taha lasta last teistega mängima, kuigi pisikene vajab juba kolmandal aastal 2—3 omavanuse seltsi. Kui ta ei saa omavanuseid mängukaaslasteks, siis ta hakkab türanniseerima vanemaid. Ema ei saa teda jätta hetkekski üksi. Seepärast on hea harjutada last kohanema teistega.

Korteriolude tähtsus laste arengus on üldiselt teada, eriti suur tähtsus on korteriküsimusel meil põhjamaal, kus külma ilma tõttu ollakse palju

¹⁾ Vt. lähemalt A. Elango. Laps ja ühiskondlikud pahed. Kod. Kasv. Inst. väljaanne. 20 lk., hind 10 senti. Toimet. täh.

toas. Meilgi on veel olemas väga palju üsna kitsaid kortereid, kus peale oma pere elab veel üks või enam allüürnikku. On arusaadav, kui suuri raskusi on pereemal säärasel juhul tervishoiu ja mugavuse nõuete täitmiseks. Kitsad korterid on sageli olnud süüdi selles, et laste kasvatus on muutunud raskeks. Et kodus oleks natukenegi rahulikum ja avaram, aetakse lapsed ja noored välia ühele või muiale mängima ja aega veetma. Muidugi pole välias alati halb seltskond, kuid sageli siiski on asi nii, mispärast tänavat ongi sageli nimetatud „saatana lasteaiaks“. Palju oleneb sellest, millised võimalused on leida head seltskonda ja mängida. Mäng on laste maailmas tähtis kasvatusvahend. Õnnelik on see kodu, kus on rohkem lapsi, kes saavad iseõppimiseks mängida ega tarvitse mujalt otsida kaaslast. On tähtis, et vanemad juhiks laste mängu õiges suunas, sest on näiteid, kuidas vendade-õdede mäng on tekitanud nii suurt riidu ja vastolu, et neid hiljem koolieas pole saanud pidada ühes korteris. Isegi mitte ühes ja samas linnas. Järelikult on tähtis, et ka õpetajad koolis teravalt jälgiks laste mängusid, et need ei muutuks vallatuseks, riiuks ja kaklemiseks. Selleks on õpetaja vahetundidelgi korda pidamas. Siinkohal olgu veel mainitud, et mäng pakub lapsele asialikke harrastusi, avab nende silmi tõelikkusele, arendab arvustusvõimet jne.

Meil vanematel tuleb arendada lapse vastutustundelisteks ja viia neid arusaamisele, et teised ei ole meie teenijad, vaid et kõik on üksteisele tarvilikud ja kohustatud üksteist aitama. On väga kahju, et praegu kodudes on nii vähe ühiseid harrastusi, võrreldes endisaegse eluga, mil kodus oli nii palju ühiseid töid ja taotlusi. Maaoludes näevad lapsed veel tänapäevgi, kuidas isa võitleb karmi loodusega. Samuti nad võtavad maast-madalast osa ema muredest kodu korrashoiu ja loomade talitamise alal. Säärasel lastel on oma osa täiskasvanute elus, mis arendab vastutus- ja ühistunnet. Oleks soovitatav ka linnaoludes võimaldada lastel mõningaid ülesandeid täita ja vanemaid aidata, mitte ainult jõulueelses rabeluses, vaid muulgi ajal. Skautlikus tegevuses on sellele küljele pööratud suurt tähelepanu.

Silmapaistva rühma kasvatusraskuste sarjas moodustavad need tegurid, mis on tingitud kodu vaimsest õhkkonnast, eriti vanemate kasvatusvõimest ja üldse kogu nende isiksusest. Laste kasvatus muutub loomulikult raskeks säärasel kodus, kus üks või teine vanematest puudub või on lühemat või pikemat aega kodunt ära. On ju hulk lapsi sündinud väljaspool abielu või jäänud orvuks, kui isa on surnud või muidu jätnud perekonna maha. On silmapaistev, et just kasvatusasutistes on võrdlemisi palju säärase kodu lapsi. Neis kodudes tuleks isal või emal, kes on jäänud last kasvatama, pöörata erilist tähelepanu oma laste arengule.

Perekondades, kus mõlemad vanemad on elus ja üheskoos hoiavad lapsi, võib mõnikord märgata suurt hooletust nende kasvatamises. Mõnel isal või emal on säärane arusaamine, et elu õpetab nende lapsi ja sellepärast on üleliigne ning asjata vaevata oma mõtteid säärase küsimustega. Ja edasi, nad mõtlevad, et on ju nüüd ühiskonna poolt korraldatud sunduslik algkool, kes kannab hoolt noorsoo juhtimise eest õiges suunas. Sellele võime vastata, et kui lapsed on kehaliste ja hingeliste võimete poolest normaalsed, saavad küllaldast toitu ja muud hoolitsust kodus ja neil on ümbruses head seltskonda ja tegevust, siis nad võivad areneda tõepoolest normaalselt. Kuid on siiski selge, et lastest kasvab seda paremaid kodanikke, mida enam nende heaks saab ohverdada aega. Eriti raskeid probleeme esineb neil korradel, kui vanemad selle tähtsa ülesande täitmisel on hooletud või neil puudub võime kasvatada. Alles viimastel aastatel, mil koolikohustust on ikka enam teostatud, on m. s. täienduskooli-ealiste tütarlastele hakatud koolides andma kodu- ja lastehoiuõpetust. Kasvatuskunst on üks elu raskemaid kunste ja seepärast on tingimata tarvis juhtida noori sel alal, et nad ettevalmistamatult ei satuks raskete küsimuste ette. Kuigi üldine rahvahariduslik ja kultuuriline tase meil (autor mõtleb Soomes) on võrdlemisi kõrge, esineb laste kasvatamisel laiaades ringkondades veel väga suuri puudusi: ei loeta küllalt pedagoogilist kirjandust, ei kõnelda kasvatusküsimust, vaid enamasti palju tühisemaist ja tähtsusetumaist asjust. See käib

kõigi ühiskonnakihtide kohta. Eriti paistab silma, et noorem ja vanem põlv ei mõista üksteist. See tuleb sellest, et sageli vanematel pole aega ega tahtmist tutvuda noorte harrastustega, vaid kannavad rohkem hoolt ma seltskondliku elu, koosolekute, riietuse ja lõbustuste eest, mis aga ei huvita nende lapsi. Osalt sel põhjusel on vanem põlv palju kaotanud enda autoriteedist, mõjust ja seepärast ei võeta enam vanemate nõu ja mõtteid nii meeleldi kuulda, mis noorpõlvele taas on suureks kahjuks. Kuna vanasti niihästi huvid kui ka lõbustused olid igale vanusele ühised, siis püüsid vanadki „hingeliselt noored“ ja mõistsid noori, samuti kui noored kuulsid vanade suust elutarkust ja kogemusi, mille hariv väärtus polnud väike. Nüüd tuleb lastel ja noortel astuda ellu otsekui algusest peale. Ja kuna neil pole usku vanemate autoriteedisse, nad tuginevad kaaslaste kriitikale, sest autoriteete peab ju igal juhul olema. See vanema ja noorema põlvkonna eraldumine üksteisest ja liiga järsu piiri tekkimine nende vahel ongi olnud viimaste kümnendite arengu silmapaistvamaid nähteid, mis on üsna palju raskendanud õiget kasvatust. Teadagi esineb kõigil aegadel erinevusi vanema ja noorema põlvkonna seisukohtade vahel, see on elu seadus, sest muidu poleks areng üldse mõeldav. Raadio, ühiste koduste külalisvastuvõttude jms. abil tuleb siiski püüda seda pahet võimalust mööda kõrvaldada või vähemalt pehmendada. Noortele järelikult tuleb vastu sirutada aitav käsi ja vanemad peavad siin tegema alguse. Eriti peaksid isadki pidama silmas oma osa ses suhtes, kuna nad üldiselt kasvatusasjus jäävad varju, kuna nende töökoht ja vabad harrastused on väljaspool kodu, kuid just eakam laps ja noor vajab isa, kelle sõnal on suurem autoriteet.

Mõned kasvatajad loodavad vältida raskusi laste juhtimisel sel teel, et on võimalikult valjud. Muidugi vajatakse kasvatuses kindlust ja selget pilku, ent nende otstarbekohasel rakendamisel peab otsekui põhjas, sisimas olema õige arusaamine lapsest ja kiindumus temasse.

Milline osa on siis pärivusel kasvatusraskustes? Uusimate Ameerika kasvatusteadlaste uurimuste järgi on pärivuse osa umb. 50% ja ümbruse ning kasvatusel oma samuti 50%. Üks välismaine teadlane kriipsutab eriti alla, et noorte ja vanemategi inimeste iseloomuvigadid ei tule vaadelda ühekülgsest. Tuleb lähtuda sellest, et iga inimene sündides on varustatud eriliste iseloomuomadustega. Tal on teatud kalduvused, mida võib arendada ainult teatud astmeni. Siia hulka kuulub ka see teatud mõistuse tagavara, mis igaüks toob kaasa siia maailma tulles.

Paljud kasvatusraskused on loomulikult tingitud lastest endast, keda on mitut eri tüüpi. Õppetöö seisukohaltki on eraldatud eri tüüpe: nägemis-, kuulmis- ja liigutustüüpe. Käitumise, kommete ja harjumuste, eriti sotsiaalsete omaduste suhtes on eri tüüpe eriteldud kümnete kaupa. Siinkohal pole võimalust neid tüüpe üksikasjalikumalt selgitada, vaid võtame mõne lapse mõned üksikud jooned.

Lapsed on igaüks isesugune ja seepärast tuleks igaüht õpetada ja juhtida eri viisil. Terved, kõigiti normaalsed lapsed, kes hõlpsasti kohanevad selle ühiskonnaga, kus nad elavad, ei vaja kasvataja alaliselt valvsat silma. Tähtsam on, et neil oleks palju võimalusi omaette mängimiseks ja loovaks tegevuseks. Vaiksed ja elavad lapsed vajavad hingeliselt alati täiskasvanute tuge, neid tuleb juhtida ja julgustada ning viia teiste lastega mängima. Vaimselt aeglased lapsed, kellel puudub oma initsiatiiv, vajavad palju sääraseid mänguülesandeid, mis sisaldavad mingi ülesande lahenduse ja mis virgutavad lapsi tegevusele; eriti ergutavalt ja äratavalt mõjuvad neile peod. Säärased lapsed taas, kes ei suuda kohaneda teistega, vajavad täiskasvanud isikut, kes oskab neid sobival viisil juhtida. Neile tuleb anda ülesandeid, mis nõuavad mingit lõpplahendust, mis neid ergutaksid seda täitma. Nad peavad ise õppima parandama omi vigu ja kogu nende päevakava peab olema täpselt kindlaks määratud, et nad õpiksid korda pidama.

Eriti murde- või üleminekueal on raske kasvatada lapsi, sest nende kehalis-vaimse koetise muutumine väsitab neid märgatavalt ja kasvatajal on raske asetada end täiesti muutunud lapse seisukohale. Selles eas laps vajab enne kõike suurt usaldust ja hella hoolitsust. Teda ei tohi ülehinnata,

kuid ka mitte alahinnata, sest eriti praegusel ajal on laste enesetunne eriti arenenud ja herk. Seepärast pole omal kohal liiga kategooriliselt ja käskivalt kõnelemine lastega, kuna see äratav ilmaaegu vastuseisu. Murdeiga on muide aeg, mil on viimne võimalus muuta lapse iseloomu kindlamaks, milise ülesandega tuleb teha algust juba üsna vara, mõningate uurijate arvates isegi enne mõtlemisvõime arengut. Eriti nüüdsel ajal, kus kuritegevus noortegi hulgas on muutunud nii suureks, mil algkooliealisedki lapsed püüavad näpata ja varastada, tuleb kodust kasvatust endisest enam tõsta. Just vanemate liiga vähenenud hoolitsus, armastus ja hellus on süüdi selles, et laps muutub jonnakaks ja ulakaks. Õige hoiu ja hoolitsusega võib paljudel juhtudel kõik heaks muuta, kui viga märgatakse küllalt vara. Palju halvem on, kui laps saadetakse kodunt välja kasvatust saama, kuna oma kodu on parim kasvatuspaik ja kõik muu ainult selle aseaine.

Meie ajas võib märgata positiivseid ja negatiivseid tegureid. Kuna tööstuse ja tehnika arengu tõttu masin suurel määral teeb inimese asemel töö ära, siis puudub töötajal endal sageli töörõõm. Igapähele meist on siiski hinge põhjas rõõmu, rahulduse ja õnne tarve. Kasvamisaastail see on eriti tugev ja just siis tuleb selle eest hoolitseda kodus, koolis ja töökohas. Ent kui noorelt riisutakse töörõõm ja kui ta igatsusi ei juhita kõrgemale, ta vajab siiski rahuldust ja kui ta seda ei leia vaimsel alal, siis otsib ta seda kehast. Sellest on tingitud, miks meie aeg on otsekui küllastatud seksuaalsusest kirjanduses, kinos, moes jne. Kõige raskemad kasvatusprobleemid kohtavad meid just neis küsimusis. N. n. murdeiga on niihästi poisile kui ka tütarlapsele kommete kujunemise aeg. Kui sel ajal halvad kombed pääsevad maksvusele, on sageli põhjust karta paha nende sirgudes täiskasvanuteks. Murdeas tuleb omandada ka see raske ja keeruline kunst elada ühiskonnas selle traditsioonide kohaselt. Enamjagu õpib selle „loo“ hõlpsasti, ilma suuremate raskusteta, kuid teistel see ei õnnestu ja siis järgneb ühele komistamisele kergesti teine ja viimaks areneb vastolu ümbrusega isegi kuritegevuse avaldusteks. Eriti suur on see hädahoht seal, kus noored juba aegsasti ise peavad kandma holt enda äraelamisest, nagu praegused olud seda sageli nõuavad. Seepärast on viimasel ajal ikka jälle hakatud nõudma enam tähelepanu kasvatustööle niihästi kodus kui ka koolis. Teaduse ja tehnika leiutiste tõttu ongi praegusel raskel ajal sel alal avanenud uusi võimalusi. Koolimaailmas on tekkinud „uue kooli“ ja „uue kasvatus“ liikumisi, mis nõuavad suurejoonelisi uuendusi õppe- ja kasvatusoludes. Siia kuuluvad püüded rõhutada iseloomukasvatust, kehalise ja hingelise terve eest hoolitsemist ja kooli ning elu lähendamist. Kui säärane uuenev kool astub ühendusse ka lastevanematega, siis tuuakse loodetavasti ühise tööga kergendust nii mõnessegi kasvatusraskusesse. See kõik nõuab neilt mõlemalt kasvatustegurilt suurt üksteise mõistmist ja armastust üksteise vastu, enne kõike aga armastust nende laste vastu, kes on usaldatud meie sugubõlve kasvatada, sest ilma õige armastuseta ei ole edu mingil kasvatus-
tööl, ka uuesuunalisel kasvatus-
tööl mitte.

Tõlmutatud: Koduse Kasvatuse Tööstuse Instituut, Tallinn 1937

Tõlmutatud soomekeelsest kirjastusest 1937